

IVAN ZOREC:

LJUBICA.

KOS POTOPISA.

Ko smo bili prihrumeli s svojo vojaško objestnostjo v malo hercegovsko mesto, nas je mestni župan, ki se po nekih čudnih jezikovnih pravilih imenuje tam doli pravzaprav „gradonačelnik“, še dosti dobro spravil pod streho. Stotnijski poveljniki so dobili za tiste kraje prav čedna stanovanja, batalijonski štab kar celo hišo; tudi drugi častniki se niso mogli pritoževati, čeprav je takim gospodom težko ustreči. Moštvo samo smo spravili v veliko, svetlo in zračno poslopje „duhanske uprave“.

Stotnik Martinek, veseljaški češki Nemec, si je mel velike, z rdečimi kocinami porastle roke in se je smejal:

„Tu si pa kar šatore postavimo, kakor pravi tisti svetopisemski jud! Mi in moštvo, vsi smo krasno nastanjeni, a vino je tukaj kakor vesela pesem, in ženske so kakor dobro jutro v cvetočem vrtu! — Gospodje, tu bi ostal rad malo dlje. Boga mi!“

„Odkod pa veš že toliko, stari grešnik?“

„Brate, v krčmici tik svojega stanovanja sem poskušal vino. Več vrst. Stregli sta mi domači goski, dva prav lepo razcvetajoča še popka, s pomočjo zelo brhke in nič odljudne mamice, ki še dosti dobro govori nemško in prav rada. Stanujem pri učiteljici. Ali o njej nobene besede, predno ne doživim z njo poštenega romana.“

„Svoje stvari si torej gotov: Pod streho eno, pred pragom tri?“

„Samo malo odloga mi dajte, gospodje!“

Lahkoživi častnik je tresnil s petami in je hitel za nadaljnjimi pozyedovanji.

Tudi mi smo se napotili na ogleda.

Mesto se vzpenja ob skalnatem griču, s katerega prežeče strmi stara trdnjavica. Ulice so strme, nepravilne, ozke in razrvane. Hišice so večinoma nizke in zanemarjene. Nekatere imajo z gostimi rešetkami zapazena okna; za njimi se zamikajo in hihetajo haremske ženske. Pred vsakim pragom se valjata lenoba in revščina.

Starci nas molče pozdravljajo in temno gledajo predse; starke obračajo hrbet, mlade, žene in dekleta, nas zvedavo ogledujejo, kakor je to ženska navada povsod; otroci — bežijo pred nami.

Učiteljica Ljubica je stala pred hišo in se nam je smehljala, čeprav se nismo brigali za tako razločni pozdrav. Mlada ženska je bila in strašno suha. Do takrat še nisem videl tako suhe ženske. Pa drugače ni bila grda. Obrazek bi bil lahko prav čeden, če bi bil nekoliko, vsaj nekoliko mesnat. Ampak potem bi bile najbrž izgubile svoj čudoviti čar njene velike, temne in iskreče se oči.

Ko sem tako mislil, sem se nehote ozrl. Še je stala tam in je gledala za nami. Morda se mi je samo zdelo, ker sem mislil, da mi je nalahko prikimala? —

Pri kosilu nam je stotnik Martinek glasno opisoval razmere, kakor jih je bil dognal.

„Tole čašo“, je grmel, „izpijem na čast in slavo modre naše vlade, ki je tem divjakom tukaj vcepila tako krasno in ponižno spoštovanje do nemškega jezika! Ti šele napol ljudje, ki jim še zmerom raste nekoliko repka tam, kjer hrbet izgublja svoje salonsko ime, znajo ali vsaj razumejo skoraj vsi nemško! In kako so srečni, če morejo pokazati znanje našega mogočnega jezika! Kar oči se jim svetijo; ženske dobesedno tekajo za teboj in se ti prikupujejo s svojim, nekoliko čudno naglaševanim čebljanjem! In vse so lepe, stasite in močne kakor huzarji! Moških ni doma; na fronti so ali kako drugače pri vojaki. Mislim, da smo prišli k tem tako dolgo postečim se ženskam kakor izprošen blagoslov iz neba.“

„Gospodje“, se je oglasil starejši nadporočnik Bogunović, „ne bi bilo prav, če bi ves narod sodili tako, kakor stotnik Martinek opisuje nekatere spridene prismode, če jih je res toliko tukaj!“

„Le glej ga, panslavista, se že boji za svoj mili narod, da ne bi jaz s svojo nemško krvjo poplemenitil tega zanikarnega rodu!“

„Mene pa zanima samo tvoja učiteljica,“ je sosed obrnil neprijetni pogovor v drugo smer.

„Ha-ha-ha! Mene tudi. Resnično, resnično vam povem, da bo še danes z menoj v domačem raju! Ko sem bil prišel prej malo domov, sem jo hotel objeti, pa sem samega sebe udaril po ramah, tako je suha; ali iskra kakor mlada kobila! Kar govoriti ni mogla, tako se je zadihavala!“

„Beži, kaj bi s tako strigalico!“

„Strašno mi je podkurila. Zanima me že zaradi spremembe.“

„De gustibus...“

„Prav, prav; ali moj okus me dozdej ni varal še nikoli.“

„Kaj si še videl?“

„Na pošti je plavolasa, kodrava muca.“

„Ki praska?“

„Nikakor! Prava Evropejka, prosim, nemška gospodična; Štajerka menda.“

„Potem njeno nemštvo morda ne bo prav pristno,“ je ugovarjal Bogunović.

„No, dala mi je svoj naslov. Ali se ne piše popolnoma nemško? Le poglej!“

Na listku je stalo: Brunhilde Potschiwauschegg.

„Saj sem rekel!“ se je smejal Bogunović.

„V glavni prodajalni duhana“, se je umikal Martinek, „sem dobil drugo muco: črna kakor sam peklenšček, ali plemenska. Jezik jo izdaja, da je Madžarka, lice pa, da je Rebeka.“

„No, to moraš prepustiti našemu mlademu kadetu. On edini bi ji bil morda še kos.“

„Roke stran! Če dolgo ostanemo tukaj, me ne skrbi, da ne bi mogel sam opraviti.“

„Podjeten mož: vse je že videl, vse pozna, vse bi rad sam imel!“ so se smejali tovariši.

„Spotoma sem se seznanil z nekaterimi gospodi z davkarije in s sodnije. Dva med njimi sta moja rojaka, češka Nemca, eden je Madžar, eden sin Libušin. Zvečer se dobimo v oni moji krčmici.“

* * *

Ko smo se po strašni solnčni žegi takole proti večeru zgrinjali v mesto z bližnjih brd, kjer smo gradili okope in utrdbe, in smo se krepčali pred Martinekovo krčmico, je zmerom pritekla k nam učiteljica Ljubica. Brez sramu se je stiskala k hitro pijanemu Martineku, po domače ga je vlekla za rdeče brke in ga je dražila:

„Možek moj, ali grizeš?“

„Tukaj me vprašaš — čakaj vsaj do večera!“ se je dedec glasno odrezal in jo je vzel na kolena.

Ljubica je trepetala: mu je privijala kakor mačica, ki se boji, da bi bilo milovanje prekratko.

V zadregi smo se presedali in nismo vedeli, ali bi se mu smejali ali jezili, ker smo jima tako malo, da kar vpričo nas silita drug v drugega.

Gospodična se mu je zibala na kolenih in je polglasno pela razne nemške popevke, ki niso bile najbolj izbrane vsebine. Predrzo je gledala po nas in je nemškutla tudi s takimi častniki, ki niso bili prav zmožni nemškega jezika.

Bradat črnovojniški poročnik se nagne k meni:

„Kaj se vam zdi? Grdo, ne?“

„Izraz ni točen. Jaz bi dejal, da to niti ni več posledica vojne psihoze, marveč je že bolezen ali pa popolna propalost. Le pomisli: učiteljica, mlado dekle — pa tale naduti pijanec! In vpričo vseh!“

„V vseh deželah smo videli mnogo podobnih stvari.“

„To že. Ali med sto takimi slučaji jih je bilo osemdeset zaradi revščine, zaradi kruha, ki ga ima v teh časih civilno prebivavstvo po nekaterih krajih tako malo.“

„Ta tukaj se ne meče v blato zaradi pomanjkanja. Zaslužek je res majhen, prav sramotno majhen; ali samico že preživlja.“

„Seveda. Saj vemo, da vsak večer napaja doma Martineka, ki nikoli ničesar nima in že naprej vse zapije, kar mu ostane, ko odrine za razne alimente.“

„Škoda ze dekle, da je tako izprijeno in prismojeno.“

Ljubica se je razgrevala na Martinekovih kolenih in je že prepevala dvoumne nemške kvante, kakršne sem bil včasih slišal po dunajskih, tržaških ali graških nočnih kavarnah.

Predno smo odšli v obednico, je Martinek še stopil s svojo gospodinja domu, da se umije, kakor je dejal, pomembno mežikajoč z levim očesom.

„Šatore postavimo in tu ostanimo, gospodje, pravim še enkrat!“ se je bučno smejal, ko je prišel za nami.

In čeprav mu morda nihče ni odgovoril, nam je začel nazorno opisovati svojo domačo tiho srečo, da so se kosmate kvante kar kresale. Pred nami je strokovnjaško in do nagega slekel svojo prijateljico in jo obračal; oponašal je vse njene strastne kretnje in jih je belil z ocvirki, ki jih prenese samo vojašnično dvorišče ali — obednica objestnih in sitih častnikov kje daleč za fronto.

„Gospodje“, je vzkliknil nadporočnik Bogunović, „tudi jaz poznam neko tako povest!“

„Torej tudi ti, Brute?“ so se smejali.

„D'Annunzio je spisal dramo ‚Gioconda‘ in jo je posvetil lepim rokam svoje ljubice Eleonore Duse. Pozneje je spisal o njej grd, grd pamflet in je izdal strmečemu svetu vse intimnosti, ki mu jih je bila

prečustvena ženska kdaj nametala v svoji prevdani ljubezni. Svet je trdo obsodil početje tako brezvestnega pesnika. — Tega sem se namreč spomnil, ko sem ravnokar poslušal stotnika Martineka.“

„Tudi jaz“, se je muzal Martinek, „sem se domislil ljubke povestice, ko si me pretipaval in ščegetal tam, kjer me zaradi žensk in takih neumnosti ne srbi že dolgo nič več. — Glejte, mlad nadporočnik sem bil, ko so me bili premestili iz Inomosta k zbornemu poveljstvu v Dubrovnik. S seboj sem pripeljal tudi svojo ljubico, ki je bila rjula in vila roke, da se vtopi, če jo zapustim. Seveda sem se moral grdo zadolžiti, da sem si nabavil nekaj pohištva in da sem njo opremil nekoliko bolje. Ali česa vsega ne bi storil mlad človek za svojo mehko ljubico! — Kaj je bilo? Predno je minilo pol leta, so jo imeli že vsi častniki močne garnizije! Jaz seveda nisem vedel ničesar; niti tega nisem opazil, kako strašno sem lezel v dolgove, ki me tarejo še dandanes. Ko sem nekoč imel v mestu nekaj opravka, sem si mislil: Po poljubček skočim! — Pri njej sem dobil znanega tovariša. S častnikom nisva imela dosti besed, češ, da o tem že še razpravljava.“

„Kaj si pa z njo napravil, srečni ljubček?“

„Kaj? Na kratko, vojaško! Počasi sem vzel revolver in sem ga napolnil. Vsa bleda je babnica padla na kolena in je začela s svojim ženskim orožjem. In dejal sem ji čisto mirno: ‚Gospodična, prosim, zberite hitro svoje stvari! Prav hitro, ker se bojim, da bom najkeseje v pol uri zdivjal!‘ O, če bi bil vsak vojak tako uren, kadar trobi ‚Alarm!‘ V nekaj minutah je bila gotova. ‚Tako‘, sem ukazal še zmerom z revolverjem v roki, ‚zdaj pa h gospodu nadporočniku!‘ Potem sem šel še sam in sem si poiskal dva tovariša, ki sem jima povedal, kako in kaj. Čudno se mi je zdelo, da nista bila prav nič iznenadena. Ta dva in oba nadporočnikova zastopnika so se potili nekaj dni, predno so zaslišali vse premnoge priče, ki sta jih predlagala nasprotnikova zastopnika. A kmalu sem videl, da storim najpametneje, če se izlepa pobotam. Ko sta mi moja zastopnika pokazala obširni zapisnik, me je bilo resnično sram; kajti videl sem, kako grdo in z vsemi me je ženska goljufala in kako nesramno je izdajala svojim ljubčkom vse prenežne intimnosti, ki jim človek podlega tako rad, če ljubi samo z neumnim srcem in ne s pošteno moško pametjo, ki mu jo je dal Bog, ko ga je postavil za poveljnika na zemlji in za gospodarja neumnih žensk! — No, Bogunović, ta je vredna d'Annunzia, ali ne?“

„Mislim, da smo govorili tudi o Ljubici.“

„Priatelj, če bi to vedel, kar jaz vem, bi je ne branil. To naj ti zadostuje morda.“

„Utegne biti res!“ se je nasmehnil Bogunović. „Saj mi je žal vsake besede, ki sem jo izgovoril za prismojeno žensko!“

Podobni pogovori so se ponavljali prav dostikrat.

O takih prilikah sva s ponosnim Bogunovićem vstala in sva šla „med ljudi“, kakor sva dejala. Obredla sva mestece, oblezla strmo in kamenito okolico in sva se pogovarjala s kmeti.

„Gospoda častnika, preskrbita mi lovsko puško, da se ubranim divjačine, ki mi dela škodo na polju!“ je naju prosil star mož.

„Nimamo lovskih pušk!“

„Orožnikom zapovejta, da nam jih vrnejo, kar so nam jih pobrali.“

„Res ne moreva.“

„Kako pa je to, da imajo gospodje s sodnije in z davkarije vsak svojo puško?“

„Tega ne veva.“

„Dà, gospodi je vse dovoljeno!“

Po stezi med ogradami sta šla dva sodnijska gospoda s puško na rami nad jerebice in zajce.

Starček je izpod naježenih obrvi srdito gledal za njima, na naju se pa še ozrl ni več.

Ko sva se vračala, se tovariš domisli:

„Stopiva malo na sodnijo. Ura je polštirih.“

„Kolikor vem jaz, tu niso prav natančni z uradnimi urami.“

„Pojdiva, da vidiva!“

V sodniji so ob steni na hodniku po turško čepeli kmetje in kmetice, topo so gledali predse pa cigarete so kadili.

„Kaj delate tu?“ jih je ogovoril Bogunović.

Ženske so poskočile, moški so molče in leno občepeli, le tisti, ki nama je bil najbližji, se je lenobno dvignil in se je z nepopisno malomarno kretnjo dotaknil ogromnega in nekaznega turbana:

„Poklicali so nas, a zdaj čakamo, da nas zaslišijo.“

„Ali že dolgo čakate?“

„Od desete ure včeraj dopoldne.“

„Pa še niste prišli na vrsto?“

„Gospodje menda nimajo časa.“ —

Poznala sva nekega uradnika, k temu sva šla.

Gospod je slonel ob mizi, črno kavo je srebal in čibuk je vlekel. Uslužno je skočil in je naju začel siliti z dišečimi cigaretami in s kavo.

„Tu zunaj imate dosti strank, kakor sva videla.“

„Dà, naj čakajo; čas imajo.“

„Ali se vam ne zdi, da je škoda časa, ki ga izgubijo?“

„Kaj vejo ti lenuharji o vrednosti časa!“
 „Pa vendar. Morda kdo že dolgo, predolgo čaka?“
 „Tem bolje! Drugič vsaj premisli, predno nas pride spet nadlegovat
 s svojimi čenčami!“
 „V kakih zadevah pa prihajajo največ?“
 „Pritožujejo se, da ne dobivajo državnih podpor za može in sinove,
 ki so pri vojaki.“
 „Kako je to mogoče?“
 „I, vaški načelnik in orožniki...“
 „Že vem!“
 „Seveda. Ti lenuharski kmetje so strašno pogoltni. Nikomur ne
 privoščijo drobtinice. Potem se pa pritožujejo.“
 Spotoma je tovariš vzdihnil:
 „Prave ruske razmere!“
 „V Galiciji sem videl še hujše stvari. Pa tudi tu doli me nič več
 ne preseneti.“

(Dalje prihodnjič)

FRANJO ROŠ:

ŽIVLJENJE.

Naša telesa posoda so večni sili,
 ki je nalila svoj živi ogenj v nas
 in si je sama dala visoki ukaz:
 sebi goreti, živeti ob lastni sili.

V večnost rodi in ruši svoja dela,
 dobe naše. Rodi in ruši nas,
 ki smo ji samo mimogrede izraz,
 in je v nas svoj zastrti obraz zajela.

V sanjah in slutnjah spočeli smo gladno hotenje,
 hočemo ciljev, iščemo poti pot,
 dvigamo se in klonemo sredi zablod.
 Preko nas gre večnih svobod življenje.

Kaj ste rekli?

Franz, 23/6

IVAN ZOREC:

LJUBICA.

KOS POTOPIŠA. (Dalje.)

Ko sva prišla blizu šole, je ravno učiteljica stopila na cesto. Za njo se je usula vesela otročad in se je kričeče razletela.

„Ali ste že končali, gospodična?“ sem vprašal kar tako, da sem kaj dejal.

„E, dosti mi je za danes. Saj so tudi otroci veseli, če gredo prej domu“, mi je sladko odgovorila v gladki nemščini, a z izrazitimi srbskohrvatskimi naglasi.

„To pa to!“ sem vztrajal pri svoji hrvaščini, česar pa ona menda niti zapazila ni.

„Pusti grdobo!“ me je tiho posvaril tovariš.

„Na svidenje, gospodična!“

„Auf Wiedersehen!“ je zapela in si gotovo mislila, da me je močno prekosila.

„Kaj se spotikaš ob to --!“ se je jezil Bogunović.

„Kdaj se ti je tako zamerila?“

„Hud sem nanjo, ker se vlačí s temi nadutimi tujci in se spakuje s tujim jezikom ter s svojim vedenjem krade čast poštenim ženam tega okornega, a dobrega ljudstva.“

„Trda je tvoja sodba. Dekle morda res ni dosti prida, ali zaradi nje ostanejo vse druge lahko to, kar so.“

„O, ne! Kdor vidi njo in sliši Martineka, ne more dobro misliti tudi o drugih. — Sploh pa ne maram ženske, ki hodi po svoji ženskosti.“

„Tu bi ti pritrdil.“

„Tudi drugače si mojih misli. Ali ti se lažje premaguješ: kar zamahneš z roko in stopiš preko nesnage.“

„Saj res ni, da bi si zaradi te ženske ubijal glavo. Čeprav je ‚naše gore list‘, kaj briga nas njena muhavost! Morda niti ni prav čiste —?“

„Toda jaz tujce tako črtim, da me kar boli, če vidim, kako se kdo naših ponižuje pred njimi! Ako bi Ljubica ne bila hči našega naroda, verjemi mi, še opazil ne bi njenih grdobij!“

„Dobro si rekel! Daj mi roko!“

„Ljubica morda res ni prav zdrave pameti; gotovo pa ni čisto pravega zdravja, kakor bi rekel ti. — Kaj ti je napravila malo prej, predno smo mi prišli sem? Vojakov in častnikov ni bilo, da bi se bila zabavala z njimi. Sila ji je morala biti pa tako velika, da je neko popoldne drvela naravnost do ruskih ujetnikov, ki so tu gori proti Mostaru, kaki dve uri oddal, popravljali cesto. Osvojila si je najprej lepo po vrsti vse njihove stražnike, potem pa si je izbrala neverjetno število krepkih Rusov in jih je neki strašno ožemala vso noč. Drugi dan se je vrnila domu kakor bi prišla z izprehoda. Nič ji ni bilo!“

„Saj sem torej vedel, da ni prav zdrava!“

„Čudna ženska, zares!“

Ko sva čez nekaj časa prišla pred krčmico, je bilo tam že dosti tovarišev, ki so si med veselim smehom pravili svoje kratkočasnice.

„Prepozno sta prišla. Zamudila sta prizor domače sreče. Martinek je ravno kar natreskal svojo suhopeto Ljubico!“

„Kako, zakaj?“

„Zalotil jo je s svojim slugo!“

„Vraga!“

„Zdaj pa sklepa menda spravo, ker sta utihnila.“

„Kaj pa je z vojakom napravil?“

„Smejal se mu je, pa za liter vina mu je dal, da se spet okrepeča, kakor je dejal.“

„No, to je že lepše storil.“

Zvečer smo dražili Martineka. On pa se je režal in je vpil:

„Disciplina mora biti! Sama si ne bo trgala svetopisemskih jabolk, dokler sem jaz tu! Že iz zdravstvenih ozirrov ne!“

„Ali to je vendar preveč: kar nabiješ jo!“

„Glej ga! Ali naj se ustrelim? Ženska te ima rada in te spoštuje le, če se te boji!“

„No, da je le sprava spet v hiši!“

„Če ne bo druge pomoči, bom napravil kakor križarji s svojimi ženami, predno so šli na jutrovo!“

„Kaj je nisi še sit?“

„Ne še, in vsak dan najdem kak nov čar na njej.“

„Dobre oči imaš.“

„Saj ne mislim zunanjih čarov. Ampak še nikoli me ni nobena ženska tako mikala. Mislim, da se je ne bi naveličal nikdar.“

„Ali ne hvališ preveč?“

„Prej premalo! Velika njena čednost je, da je prismojena kakor ženska, druga, tej enaka, pa je, da je strastna in goreča kakor zanemarjena in prezirana odaliska. Tudi zato mi je všeč, da je v svoji ljubezni tako vdana in krotka. Ampak včasih jo moram pa le nabiti; naj spozna, da je ne zanemarjam.“

„Človek ne bi mislil, da imaš toliko daru za pravega zakonskega moža: Babnico zasačiš z drugim, zapeljivca obdaruješ, a njo nabiješ, da bi te rajši imela! In neznatna in pretegnjena je kakor tistih sedem lačnih let, — ti pa jo milo ogleduješ in iztakneš na njej nekake ‚čare‘. Mi smo, kar in kjer smo, — ti se držiš doma in pestuješ svojo koščeno hurisko, ki ti je ni nikoli dosti! In tako dalje.“

„Samo v mohamedansko vero bi prestopil, če bi se kdaj ženil. Drugače se ne menim o teh stvareh.“

* * *

Nekoč, ko je bila že nastopila deževna doba, smo po obedu obseдали. Zunaj je lilo; skalnata pobočja strmih hribov so se skrivala v lene megle, ki so se nestalno vlačile ob pogorju. Oči so nam silile skozi omeglela okna, dolgčas se nas je prijemal.

Martinek zvrne kozarec vina vase in nas gleda.

„Kaj sem vam že pravil o svojem strašnem porazu pred nekaj dnevi?“

„Nisi, nisi! O kakem porazu vendar?“

„Najprej, prosim, mi obljubite, da boste krotili mojega Bogunovića, potem izprožim!“

„Ne boj se, kar začni!“

„Dà, sitna reč. Ampak tako je, če si preveč upaš, ko ti že peti križ sili na rame, in si že toliko doživel na tem smešnem svetu!“

„O-o-o! Spokornik — ali prav slišimo?“

„Nič spokornik, samo premaganec po hudem in vztrajnem boju! Le poslušajte: Moja ‚neprimerljiva‘ in božanstvena Dulcineja mi je morala napovedati domači post. Saj ne rečem. Vsak post je koristen. Tega so se gotovo zavedali tudi razni verski ustanovitelji. Kajti ob postu se telo odpočije v vseh udih, človek si nabere novih, svežih željâ. Ali post, o katerem vam pripovedujem, se je čudno zavlekel. Pa si malo preberimo, sem si mislil v svoji nestrpnosti in sem stopil na pošto, kjer sem bil menda prav dobro zapisan.“

„Torej muce so te?“

„O, kaj še! Povabile so me bile za zvečer na čaj.“

„Koliko jih je bilo?“

„Poštne menda tri; prišli pa sta tudi dve sosedi, prav čedni, mladi srnici.“

„Z njimi torej si srebal čaj in skrivaj hrepenel po svoji oglati Dulcineji?“

„Saj ne veste, kako je bilo! — Muce so me silile s čajem; ko pa so videle, da mi ta reč ne gre, čeprav je bil pravzaprav rum s čajem, so pokazale vino, krasno vino, vam pravim.“

„Že vemo: Napil si se in zasmrčal sredi mijavkajočih in zavijajočih muc!“

„Nisem, veliki Alah mi je priča! Samo toliko sem ga potegnil, da sem prišel do prave sape in do modre besede; drugače sem pa silil z njim dekleta, ki so res postala kmalu prav zgovorna in priljudna, da sem jih že lahko začel pestovati in preskušati. V začetku so se branila kar tako še, na videz in ker so se še nekoliko ozirala druga na drugo. Počasi so postala čisto krotka, in vse jih je strašno zanimalo in zabavalo. A ko sem nazadnje upihnil luč, ni bilo nobenih zaprek več. In se je začelo! Ljudje božji, nikoli ne bi bil mislil, da je tudi tukaj kaj takega mogoče!“

„Saj to ni tukaj!“ je rojil Bogunović. To so same tujke, naše niso take!“

„Kaj ti nisem povedal, da sta bili tudi dve domačinki?“

„Bog ve, odkod sta se priklatali! Tukaj takih ni in ni!“

„In Ljubica?“ so ugovarjali nekateri.

„To je prisma brez sramu in ponosa!“

„Deklet tu res ne dobiš lahko,“ je posredoval star častnik. „Zato pa prav lahko poročenih žen, kolikor hočeš!“

„Dà, dà, to ve vsak izkušen človek!“

„Počasi boš res izpridil ves svet!“ so se smejali Martineku, ki je bil vesel svojih pazljivih poslušavcev.

„E, kaj! Prepozno sem prišel; saj je že izprijen zadosti, kakor mi potrjujejo vsakdanje izkušnje. — Moje devičice so me torej počasi le posukale. Nisem mogel pa nisem mogel več sam zmagovati. Sredi noči sem skočil po pomoč!“

„Res je, in Bog ti daj srečo za prekrasno zabavo!“ so skoraj hkrati zavpili trije častniki.

„Premagan sem bil, ali častno in dolgo sem se branil!“ je mož vzdihnil in izpil velik kozarec vina, ki mu je ves čas prilival ruma.

„Kaj pa Ljubica?“

„O, blaženi oče Radecky, vse muce, kar sem jih dozdej poznal, niso vredne, da bi jih samo primerjal z njo!“

„Kaj torej iztikaš drugod?“

„Saj morda ne bom več, posebno še zato ne, ker se mi zdi, da je morala kaj zavohati.“

„No?“

„Tako nekaj temno in čudno me ogleduje.“

„Pazi, da se ti tudi pri njej kaj ne zgodi; kajti za to bi težko dobil pomoči!“

„O, brez skrbi, gospodje!“

„Seveda, saj mu sluga pomaga!“ ga je pičil tovariš.

„Tudi to sem uredil: Slugi sem zapretil s fronto, a Ljubici sem zažugal, da se ob tisti priči izselim!“ je razodel, ko se je polegel gromski smeh.

* * *

Nekoč sem bil pri Martineku. Predno sem se poslovil, je prišla Ljubica in je prosila svojega prijatelja:

„Povabi za zvečer gospoda nadporočnika!“

„Ti si gospodinja!“

„Prosim“, se mi je nasmehnila, „ne odrecite mi, če vas vabim, da bi prišli k nama na mal prigrizek.“

Po večerji me je Martinek odvedel in mi je spotoma zabičeval:

„Karkoli bi videl ali slišal, je samo zate, da veš. Drugim povem morda ob priliki že sam.“

Ljubica je naju že pričakovala. Bila je v črni obleki s širokim belim ovratnikom in z veliko živobarvno ovratnico, ki ji je ohlapno padala po velih prsih; tudi ozek in kratek bel predpasniček se ji je prav čedno podajal; močni in dolgi, kakor noč in greh črni lasje so bili na tilniku rahlo prevezani, drugače pa so se ji prosto in na težko vsipali po suhih plečih doli preko néznatnih ledij. Izpod gostih, lepih obrvi so streljale velike, temne in globoke oči.

Prinesla je ogromno vina in je dejala:

„Imam še. Ko ukrotimo to pletenko, dobimo še boljšega. — Pijmo!“

Krepko ga je potegnila in je prižgala nekaj samovar za črno kavo. In težko je bilo reči, kaj je boljše, ali vino, ki nam je toplo lezlo v žile, ali črna kava s svojim mamečim vonjem in dramečim okusom.

Martinek je po svoji navadi zvrčal vase cele kozarce. Seveda je bil kmalu „premagan“. Z Ljubico sva ga spravila na zofo, kjer je takoj bučno zasmrčal.

Ko sem hotel oditi, je poskočila in mi zastavila pot.

„Nikamor se vam ne mudi! Pijva in pogovarjajva se!“

Mojih ugovorov še poslušala ni; mirno mi je natočila iz posebne steklenke in mi začela pripravljati še črne kave. (Konec prihodnjič.)

PASTUŠKIN:

DVA VLAKA.

Dva vlaka iz dveh si dalj
sopeča, srdita
nasproti drvita,
z desne hlodi, z leve kralj.

Sredi mosta — hreščeč objem.

Ne: žinga-žing —
drug drugega prosta
sopihata z mosta,
na levo hlodi, na desno kralj.

Dva vlaka se ob pogorji
vijeta,
dva vlaka v dve obzorji
rijeta;
za njima dim kot slutnja siva:
„Jo že še bolje pogodiva ...“

IVAN ZOREC:

LJUBICA.

KOS POTOPIŠA. (Konec.)

Počasi sem pil — to vino je bilo res kakor nektar — in sem jo opazoval.

Kako lepe so vse njene kretnje, in v nekem ubranem soglasju njen podolgovati obraz z velikimi in krepko napetimi, kakor s čopičem potegnjenimi obrvmi ter vsak gib in utrip njenega šibkega telesca!

„Kaj premišljate?“ me kratko pogleda s svojimi žarečimi očmi.

„Mislim sem ravnokar, da vas vendarle že predolgo zadržujem.“

„Šli boste, predno se Martinek zbudi. Presim!“

„Torej je vas strah pred njim, dokler spi?“ sem se nasmehnil skoraj posili.

„Speč mož res ni kratkočasen in lep.“

„Pustili bi ga in bi šli tudi sami počivat.“

„O, ko se prebudi, je mlad in krepak, da je prava lepota!“

„Ne zamerite, če se vam čudim.“

„Če bi vedeli vse, bi se ne čudili.“

„Vseeno, mislim.“

„Ne, nikoli ne! — Le pomislite, kako zapuščena sirota sem v tej puščavi in med temi zlobnimi in neumnimi ljudmi!“

„No, puščave kar naravnost vam ne pustim, saj je mestece precej veliko in ima razne urade, ki oživljajo kraj; ljudi poznam še premalo. Zdi se mi pa, da vsaj neumni niso; a če so vam morda nenaklonjeni, bi storili prav, ako bi premislili, ali niste tega nekoliko sami krivi.“

„Dà, hudi so name, ker občujem z vami častniki, ki ste vsi sami ‚tujci‘ in ‚švabe‘, kakor psujejo vsakogar, ki ne nosi fesa. Zlasti pa ne morejo slišati tuje govorice.“

„Vaše prijateljstvo z Martinekom je res precej očitno, a nemško govorite seveda močno izzivajoče.“

„Vem; a vse to samo zato, da dražim ljudi, ki so me že toliko opravičevali in obrekovali. Moje maščevanje je posebno občutno, ker so časi taki, da nihče ne sme kazati sovraštva proti vojaštvu in nemščini.“

„Ker torej veste, kaki časi so: — ali se vam ne zdi, da pravzaprav izzivate in da bi bili lahko krivi kake velike nesreče? Vaše maščevanje res ni lepo!“

„Bežite, bežite! Prezviti in prelökavi so, da bi se kakorkoli izpozabili!“

„In vedoma in hote si samo kradete svoje dobro ime!“

„O, kje je že moje dobro ime! — Dvanajst let sem bila stara, ko me je zvabil k sebi neki stari mohamedanec, da bi mi dal — sladkorčkov. Zadeva mi je takoj ugajala, silno ugajala. In imela sem fantov, kolikor sem hotela, čeprav sem bila šibko in neznatno dekletce. Na učiteljski šoli sem imela za prijatelja starega profesorja, ki mi je pomagal, da sem končala šolo s prav dobrim uspehom. — Ko sem dobila prvo službo, sem mislila, da škoprnim od samega dolgočasje. Spoznala sem tudi, da ta poklic ni zame. Kaj bi z otroki, ko nimam niti najmanjšega učiteljskega daru! Bogve, kako bi bila ukrenila, da ni prišel v tisti kraj lep gozdar. Ne morem vam povedati, kako vsa sem bila v oblasti njegovih strašnih oči! Ali tudi sicer je vela iz njega neka čudna, nedopovedna in skrivnostna moč, ki me je silila pred njim na trepetajoča, v sladko boleštni grozi odmirajoča kolena. — Pa ni bil slab človek. Hotel je, da bi se bila vzela, a marala nisem jaz, ki sem se bala življenja v globokih hostah.“

„Škoda. Morda bi bili prav srečni; saj ste ga radi imeli.“

„Morda sem ga imela res rada, ali bala sem se ga tudi. Zakaj? Ne vem. Pokesala se zaradi ‚zamujene prilike‘ nisem še nikoli; saj vem, da bi bila slaba gospodinja in žena!“

„Kdo ve?“

„Poznam se. Ampak s temle,“ in je pokazala na zofo, „bi se dobro razumela in zvesta bi mu bila, mislim.“

Ker sem molčal, se je nasmehnila.

„O, že vem, kaj mislite: Tisto s slugo, ali ne?“

„Če že hočete —.“

„No, vidite, tisto ni bilo res. Navidezni dogodek sem vprizorila sama, da sem zanetila Martinekovo ljubosumnost. O, ženski je silno všeč, če ve, da kdo v ljubosumni ljubezni pazi nanjo.“

„Mora že biti, ker drugače se ne bi bili dali pretepsti!“

„Udarci ljubega moža niso udarci; sama božanja so in velika naslada!“

„Hvala lepa za tako ponižanje! Ali veste, da vse mestece govori o tem?“

„Kaj ne bi vedela! In me veseli in močno zabava!“

„No, vse kar je prav, gospodična!“

„Saj sem vam že povedala, da kar uživam, če se moji ,ljubi bližnji' jezijo. A togotijo se samo, ker tujce tako strašno sovražijo in jim ne privoščijo niti trohice ljubezni.“

„In vendar se tukaj samo tujcem dobro godi, kakor opažam.“

„Ker jih ščiti vlada, ki je okradla deželo njenih bogastev in jih je poklonila svojim zvestim hlapcem.“

„To ste dobro povedali. Zato se še bolj čudim, da dražite svoje rojake.“

„O, preveč so me že žalili!“

„Premalo obzirni ste bili do sebe in do njih.“

„Nobena čednost, ki sem jo kdaj imela, bi mi ne bila pomagala. Ali ne veste, da je največja reva samska ženska? Vsak cigan misli, da sme valjati po blatu siroto, ki je brez poštenega varstva in je preneumna in preboječa, da bi se otepala sama!“

„To je deloma res. Tajiti se pa tudi ne da, da so ženske onega valjanja ,po blatu' večkrat same krive.“

„Ženska marsikaj stori iz iskrene in vdane čustvenosti —“

„— ki je prava neumnost in prismojenost!“

„— in ki jo oblastni moški brezsrčno obsojate in zametujete!“

„Po zasluženju!“

„Dà, to je nepisan zakon, ki ga ženske menda nikoli ne bomo priznale.“

„Ostane pa kljub temu v veljavnosti.“

„To se vidi v tej deželi, kjer so ženske le deloma živina. Ker me ne morejo pognati na polje, da bi jim delala, me sovražijo ženske in tudi moški, ki se jim zdi pravi upor, da je kje ženska, ki nima trdega gospodarja. — Ali ste že opazili, kako občuje takle širokohlačnež s svojo ženo ali hčerjo?“

„Sem.“

„No, kaj pravite?“

„Nekulturnost, ki so jo bednemu narodu obesili divji Turki.“

„Dà, Turki, katerih pa ,bedni narod' še zdaj ne more in noče pozabiti! Noša, šege in mišljenje, vse je turško! — Ali ste kdaj verjeli tistim zlaganim knjigam o ,turškem jarmu', ,krstu častnem i slobodi zlatni'? Vse skupaj je namreč pretirano. Ko je Avstrija zasedala deželo, so se upirali mohamedanci in — kristjani, ki niso marali, da bi se bili oprostili ,krvavega turškega jarma'! V šolskih knjigah seveda stoji, da so bili uporniki sami ,krvoločni Turki'! Kolikor je bilo osvobodilnih gibanj na tem pragu Azije, so vsa nastajala samo zaradi

tega, ker so pač turški gospodarji kot delavnejši in vnetejši vojaki prekašali domače lenuhe v krvoločnosti, pogumu in drugih uspehih. Torej neutešena krvoločnost in zavist, nič drugo! — Toda le berite vojna poročila: Kjer je stiska najhujša, tja naščujejo generali našo živino, ki naj se naloka krvi in si nareže nosov in uhljev!“

„Pa ste res hudi nanje!“

„In ti hočejo biti moji gospodarji in varhi, ti presojujejo moja dejanja in si jih izmišljajo, če jih nisem storila!“

„Pretiravate, gospodična, in pretiravali ste. Ljudstvo pazi in gleda na vas le zaradi posebnega stališča, ki ga zavzimate med njim. Ali to ni iz sovraštva, kakor sami mislite, — prej iz ljubosumne ljubezni. Ako bi bili tujka, se ne bi nihče obregnil ob vas, čeprav bi še dva Martineka odlikovali s svojim prijateljstvom.“

„Vaš zagovor ni slab; ali ne zaleže, ker je preidealen.“

„Nekaj idealov človek že mora imeti. Gorje mu, kdor je ob nje!“ sem dejal, ker sem se bil spomnil nekega odlomka iz življenja.

Ljubici se je utrnil blisk v živih očeh, poteze na obrazu so se ji krčevito stresle. S suhotnimi rokami je pokrila zardelo lice, sloki rami sta ji zadrgetali, in med prsti so ji zapolzele solze... Naenkrat pa se je zasmejala na ves glas in ni mogla nehati, ko si je brisala ves solzni obraz.

„Ali sem neumna! Človek ne sme z mislimi nazaj ali naprej: — sedanjost je glavna stvar!“

Kaj sem hotel? Prav nespodobno sem pogledal na uro in sem vstal.

„Prosim, kam? Vina imava dosti, Martinek spi, a nočojšnje povesti še ni konec! Pijva in izplakniva grenkobo!“

Izpila je in si je natočila in spet hitro izpila. Vino je bilo močno, ali prijemalo se je ni.

„Dà, ostanite še malo, čeprav neradi. Silno mi namreč dobro de, da morem spet človeško govoriti. Odkar sva se razšla z onim starim profesorjem, nisem še toliko in tako resno govorila z nikomer.“

„I, kaj pa Martinek, ali ni on nič?“

„Za resne pogovore ni, ker se je menda premalo učil. Ž njim morem govoriti samo šepetaje, ali o psih, konjih in — ženskah.“

„Zakaj potem —?“

„Tega vam ne morem povedati, oprostite; ampak že zdaj si kar misliti ne morem, da bi ga kdaj izgubila.“

Martinek je v sanjah robato zaklel in se je smrčeče obrnil, da je zaječala slabotna zofa.

Ljubica je planila k zofi in je začela divje poljubljati pijanega moža, ki je mirno dalje smrčal. A ko je videla, da se dedec še ne da predramiti, je skočila k mizi in je pila in se smejala.

Saj je menda res, da je vsaka ženska na svoj način prismojena, ali ta se je bila oglasila vsaj dvakrat, ko je gospod Bog delil nespamet! Vse njene misli so stalno osredotočene v poltenih zamislicah in v domišljiji prilik, ko prav razvitemu človeku kri zakipi le ob gotovih časih in v pošteni meji mirne nasičenosti; — ta tukaj je neobzirna in ne pozna mejâ nikjer! Če se prebivalstvo zgleduje nad njo, res ni čudno! In da se izpozablja kar očitno in s takim pijanim in zaničljivim tujcem!

Ljubica je torej pila in se smejala.

„Kako gre to po žilah! Za prekrasni dvoboj z Martinekom, ko se prebudi, se pripravim najboljše z vinom. Niti slutiti ne morete, kako živ in mlad bo moj možek, ko ga spanec zadostno okrepča!“

Ker se je pijanec na zofi še enkrat obrnil, mi ni več branila, ko sem se poslovil.

Bogunoviću nisem pravil o svojem posetu pri Ljubici. Preveč bi bil hud name. Tistega večera pa dolgo nisem mogel pozabiti. —

* * *

Ko smo zapuščali ono mestece, je Martinek molče jezdil pred svojo četo in je bil močno slabe volje, čeprav se je šele dramilo prekrasno jutro.

Komaj vidne meglice so vstajale iz deroče Neretve in bi se bile rade vzpenjale po krševitih obronkih in belih pečinah strmega pogorja; ali dih tihega vetra, ki se je zbudil nekje za gorami in je bežal in se umikal „čez hrib in plan“ pred vročimi žarki vzhajajočega solnca, jih je pognal na polje med sirko in turščico, čebulo in tobak. Za njim je vroče prisopla strašna vročina, da smio že v ranem jutru omahovali pred njo.

Ob pohodnem odmoru smo obkolili preklinjajočega Martineka, iz katerega je pekoče solnce neusmiljeno vleklo snoči zaužito vino, da je bil še bolj razdražene volje.

„Kaj je, srečni Adonis?“ smo ga dražili. Slovo od tolikih muc in od preiskre Dulcineje je bilo seveda bridko, kaj ne?“

„Dà, babe so nore in mislijo, da smo ponoreli tudi moški!“

„Pregloboka je tvoja modrost, o brat!“

„Le pomislite: Ljubica je snoči zgrešila še tisti naprstnik pameti, ki jo je morda še imela! Tulila je, da jo moram vzeti s seboj, ker brez

mene da ne more živeti! Tolažil sem jo, kolikor sem mogel. Ko sva se pa potem napila, sva jokala oba. Šele kasneje sem spoznal, da se cmerim le iz jeze! Tistega kisanja me je pa še sedaj sram!“

„Za tisti prizor snoči bi bil nekaj dal!“ je resnošaljivo vzdihnil tovariš.

„Saj sem vam že pravil, da je Ljubica čudovita ženska. Še nikoli me ni nobena toliko osvojila, kar z ženskami, s to zmoto božjo, zapravljam svoje zdravje!“

„Potem je bil skrajni čas, da smo odšli!“

„Dà. Ko je videla, da se ne dam omečiti, mi je hotela obesiti, da me čaka srečno očetovstvo!“

„Čestitamo! Čestitamo!“

„Pojdite no! Kako bi rastla tako povožena trava! — Ko sem jo obunkal, je priznala, da me je hotela s to lažjo v sili samo pregovoriti.“

„No, in kako je zdaj?“

„Kako bi bilo? Nori in tuli in misli seveda, da ji je kdo storil kako posebno krivico!“

„Ljubici bi privoščil, da bi bila priča tega pogovora!“ mi je dejal Bogunović.

„Nepotrebno bi bilo, saj se je ne bi prijelo; ne nje ne katere druge!“

„O, ta vojna, ta vojna! Kako vse samo podira in ruši! Ljudska morala je na tleh, poštenje umira, vsi skupaj z vsemi svojimi nekdanjimi vzori in nazori izgubljam tla pod seboj! — Blagor mu, ki nikoli ne misli o posledicah tega divjanja!“

Stari stotnik, ki je tako govoril, je spustil glavo in je sedel na obcestni kamen.

Martineka, ki je še gostobesedno pripovedoval podrobnosti svojega slovesa, ni nihče več poslušal. Predaleč je bila Ljubica, da bi nas še kakorkoli zanimala.

— Drugi kraji z drugimi in nič bolj modrimi ljubiciami so nas držali. Vendar smo tudi tu sem slišali, da je Ljubico pičila prav posebna muha: Kar naenkrat je zapustila svojo službo in se je ponudila za pomožno vojaško pisarko.

„No, zdaj je torej v pravem svojem življu!“ je godrnjal Bogunović in je zaničljivo zamahnil z roko.

Martinek je klel „babjo pamet“ in se je napil. Pijan je jokal za Ljubico. Mož jo je morda po svoje vendarle malo rad imel. Ali pa je bil samo ljubosumen?

Pri poveljstvu, kateremu je bila prideljena, so nekateri tovariši imeli znance, ki so nam poročali čudne stvari.

Ljubica je izprva počela reči, kakor jih je bila vajena, dokler se ni umirila ob mladem, zelo resnem praporščaku. Zajela jo je tako silna in posebna ljubezen, da za nikogar ni imela več oči; le zanj je še trepetala, kadar je odhajal v nekoliko oddaljene, a srdito naskakovane postojanke. Vsi so dejali, da daleč ob fronti ni tako vzvišene in čiste ljubezni, kakor je bilo prijateljstvo te dvojice.

Vsakega je zato bolešno pretresla žalost, ko so nekega jutra dobili kratko poročilo o smrti priljubljenega mladeniča. Sočutno so občutili veliko bolj obupane Ljubice, ki se kar ni mogla potolažiti.

Šele v molitvi je našla svoj mir. Molila je neki skoraj neprenehoma. Če je imela le količkaj časa, se je spustila na kolena, a sredi najiskrenejše molitve je naglas zaihtela in zbežala v kak skriven kot.

Kmalu nato jo je poveljstvo odpustilo kot ne več porabljivo.

Kam je namerila svojo pot, naši izvestitelji niso mogli povedati.

„Če le ni zašla spet v kako pretirano skrajnost —?“ je dejal Bogunovič, ki so mu bile zadnje vesti o njej že zelo všeč.

Čez dolgo časa šele smo dognali, da je Martinek na vse pretege in ves čas pozvedoval, kje bi jo bila usoda pridržala.

Kam si, o Ljubica, v svoji pregoreči čustvenosti, da nismo več našli sledi za teboj?

MIRAN JARC:

DOGODEK V NOČI.

V temotni, ozki ulici se je v zvezdno noč
odbił od sten krik strašan: Na pomoč, na pomoč!

Tlak je ječal od divjih, zmedenih korakov rezko, težko...
Obupni klici — ko da so se vaze razbile —
se zasekali so v temó — —

— — — — —
Nad strehami se je bočilo nočno nebo:
tam zvezde le psalme ljubezni pojo.

